

Inga Vilogorac Brčić

Nova post vetera coepit Ikonografija prve kršćanske umjetnosti

Autor: Dino Milinović

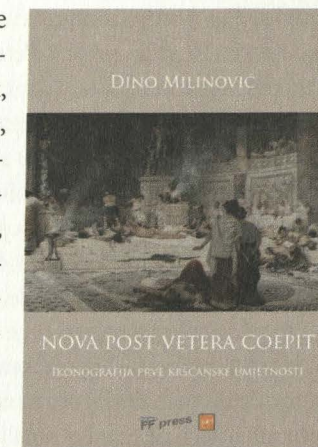
Nakladnik: FF Press i Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb 2016.

U izdanju FF Press-a i Hrvatske sveučilišne naklade objavljena je knjiga *Nova post vetera coepit. Ikonografija prve kršćanske umjetnosti* prof. dr. Dina Milinovića, izvanrednog profesora na Katedri za umjetnost antike, kasne antike i ranoga srednjeg vijeka Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Riječima sv. Pavla (*Staro je nestalo, novo je, evo, nastalo*, Cor. II, 5,17) autor je slikovito naslovio sintezu kršćanske likovne umjetnosti 3. i 4. stoljeća u Rimskome Carstvu, osvrćući se posebno i na hrvatsku kanoantičku i ranokršćansku baštinu.

U uvodnoj je napomeni (str. 7-10) autor predstavio problem definicije kršćanske umjetnosti, zatim postojeće interpretacije te predrasude koje se u literaturi često prenose. Opisao je okolnosti nastanka knjige i zahvalio onima koji su mu pomogli. U Uvodu (str. 13-26) je nastojao objasniti pojam kasne antike uzimajući u obzir povijesne okolnosti toga razdoblja, literarne izvore te historiografske bilješke.

Prvi dio knjige čine tri poglavlja (str. 29-133). U prvome, „Krizi i njezini uzroci“ (str. 29-43), autor je dao povijesni pregled okolnosti krize i decentralizacije Rimskoga Carstva u 3. stoljeću. U poglavlju „Novi pogled na svijet“ (str. 45-71) piše o krizi rimske tradicionalne religije te misterijskim religijama koje u to vrijeme bivaju popularne. Posebno se osvrće na solarna božanstva, a potom na kršćanstvo koje počinje dominirati. Poglavlje „Svijet slike i spektakla“ (str. 73-113) čini pregled likovne umjetnosti onoga doba, napose kulturnih kipova, carskih figura, reljefa trijumfalnih povorki te pogrebne umjetnosti.

U drugome dijelu knjige (str. 137-225) autor piše o židovskoj figuralnoj umjetnosti 2-3. stoljeća usredotočivši se na jedinstvenu ikonografiju svetišta u Dura Europosu, gdje je sačuvana bogata likovna oprema („Judaistički korijeni kršćanske umjetnosti“,

str. 137-150). Ikonografija i simboli slikarija rimskih katakombi te reljefi rimskih kršćanskih sarkofaga predmetom su poglavlja „Počeci kršćanske umjetnosti“ (str. 151-206). Ondje se autor osvrće i na poznate salonitanske sarkofage Dobrog Pastira te onog s Erotima i berbom grožđa. Opisuje tipologiju starozavjetnih i novozavjetnih tema, napose one Kristovih čuda.

Treći dio knjige (str. 229-394) započinje poglavljem „Konstantin i značenje 313. godine“ (str. 229-272). Ondje autor raspravlja o tome koliko su povijesni događaji uvjetovali onodobnu likovnu umjetnost. Fokusira se na carsku umjetnost, koncept i stil reljefa Konstantinova slavoluka, potom Teodozijeva obeliska te raspravlja o tome kad se i u kojoj mjeri od Konstantinova vremena nadalje pojavljuju kršćanski simboli. U tom je poglavljju i analiza salonitanskoga sarkofaga s prikazom Prijelaza Izraelaca preko Crvenoga mora. „Razvoj kršćanske umjetnosti u 4. stoljeću“ (str. 273-312) poglavlje je u kojem se autor najviše bavi reljefima sarkofaga, napose onog Junija Basa (tzv. Lijepi stil), a potom monumentalnom umjetnošću – oslicima crkava. Ondje dominiraju motivi Predaje zakona Petru te Krista Suca i Krista Zakonodavca pa ih autor prati na primjerima u čitavu Carstvu. Posljednje poglavlje, „*Nova et vetera*. Novo i staro“ (str. 313-356), pregled je reprezentativnih konzularnih diptiha, predmeta od bjelokosti te srebrnog posuđa. Autor sudi o naručiteljima, odnosno, primateljima ukrašenih predmeta. Budući da su mitološke teme i mitovi ondje glavnim motivima, autor nastoji objasniti istovremeno pojavljivanje poganskih i kršćanskih tema. Zaključuje na kraju da „novo doba nije započelo zabranama, već suživotom i nadmetanjem“ – *nova* se, kršćanska umjetnost, dakle, postupno prilagodila, izrastajući iz *stare*.

Opsežne bilješke nalaze se na kraju svakog poglavlja, da vizualno ne bi opteretile glavni tekst. Elegantan slog čini tekst vrlo čitljivim, a prate ga kvalitetne fotografije koje je autor uspio pribaviti iz niza inozemnih i domaćih fototeka. Legende slika su na marginama i nerijetko nude detaljne interpretacije te dodatne informacije o umjetninama. Na kraju su knjige Bibliografija (str. 401-422) te opsežno i praktično Kazalo imena i pojmova (str. 429-473).

Nova post vetera coepit prva je hrvatska monografija o ranokršćanskoj umjetnosti. S pravom ima status udžbenika, jer je ta vrijedna sinteza, izrasla iz autorova dugogodišnjega znanstvenog i nastavničkog rada, pisana ne samo kao znanstvena studija, nego da bi bila nastavnim pomagalom. Analize i interpretacije reprezentativnih inozemnih i domaćih djela likovne umjetnosti Dino Milinović popratio je pregledom povijesnih događanja te citatima kako ranokršćanskih pisaca, tako i vodećih zapadnih mislilaca kasnijih razdoblja. Modernim je pristupom, uzimajući u obzir onodobne društvene i religijske okolnosti, uspio dokazati da prva kršćanska umjetnost nije zaseban stil, tada nov i autonoman, nego je duboko ukorijenjen u klasičnu tradiciju s kojom se isprepleće i nadopunjuje. Naposljetku, posebna vrijednost knjige je autorov izniman, lagan i prohodan stil pisanja – *Nova post vetera coepit* čita se kao roman o vremenu ranoga kršćanstva te je zbog toga štivo koje će sigurno zaintrigirati ne samo znanstvenike i studente, nego i širu publiku.